

Het veld over 'Honkvast, uit of homerun'

Reflectie op de workshop en de interviews over internationale mobiliteit van onderzoekers

Reflectie

Dit document vormt een reflectie op de workshop en interviews over internationale mobiliteit van onderzoekers. Het Rathenau Instituut sprak met beleidsmakers bij onderzoeksinstituten en met onderzoekers. We schreven dit document op verzoek van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Dit document volgt op het rapport *Honkvast, uit of homerun*. Dat rapport ging vooral over internationale mobiliteit in het verleden en over de situatie op stelselniveau. Deze reflectie gaat meer over het heden en over de situatie op het niveau van onderzoeksgroepen.

Inhoud

1. Inleiding	2
2. Reactie op rapport 'Honkvast, uit of homerun'	4
3. Betekenis van internationale mobiliteit voor onderzoeksgroepen	5
4. Aandachtspunten omtrent internationale mobiliteit voor onderzoeksgroepen	7
5. Houd het gesprek gaande	11
6. Literatuurlijst	13
Bijlage: methode workshop en interviews	15

1. Inleiding

In oktober 2025 publiceerde het Rathenau Instituut het rapport *Honkvast, uit of homerun*. In dat rapport lieten we op basis van een analyse van publicatiedata zien dat de internationale mobiliteit van onderzoekers in Nederland in balans is, zowel qua aantal onderzoekers als qua wetenschappelijke impact van die onderzoekers. Zo vestigde van alle onderzoekers die tussen 2008 en 2023 actief waren in Nederland, 12% zich in die periode in Nederland, terwijl 11% permanent uit Nederland vertrok.¹ Daarnaast liggen de gemiddelde citatie-impactscores van binnenkomende en vertrekkende wetenschappers dicht op elkaar.²

De resultaten in het onderzoeksrapport geven inzicht in internationale mobiliteit in het verleden op *stelselniveau*. Om deze resultaten beter te kunnen duiden, vroeg het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) het Rathenau Instituut om een workshop te organiseren met het veld.

De overkoepelende vraag was:

Hoe zit het nu met internationale mobiliteit bij onderzoeksgroepen?

Deze vraag is extra relevant omdat het kabinet-Jetten internationaal onderzoekstalent gericht wil behouden en aantrekken.^{3,4} Om een start te maken met een antwoord, zijn we in interviews⁵ en een workshop verkennend met deze vraag aan de slag gegaan met drie onderzoekers en zes beleidsmakers van onderzoeksinstellingen.

We hebben de vraag in drie delen gesplitst. Als eerste hebben we, om te peilen of deelnemers de resultaten uit het rapport herkenden, aan hen gevraagd te reageren op ons eerdere onderzoek. Als tweede hebben we samen met hen verschillende betekenissen van internationale mobiliteit in kaart gebracht, om erachter te komen hoe zij internationale mobiliteit voor onderzoeksgroepen waarderen. Als derde hebben we vanuit die waardering verkend welke kansen en risico's deelnemers tegenkomen omtrent internationale mobiliteit van onderzoekers. Zo konden we het onderzoeksrapport aanvullen met aandachtspunten uit de praktijk en verrijken met actuele observaties en invalshoeken vanuit onderzoeksgroepen.

1 Rathenau Instituut, 2025a, p61.

2 Rathenau Instituut, 2025a, p26, 63.

3 Kamerstukken IIa, 2026, 29.

4 In de beleidsbrief schrijft minister Letschert: 'Het kabinet investeert structureel € 428 miljoen in onderzoek en wetenschap. [...] De investeringen van het kabinet stellen de hogescholen en universiteiten in staat om internationaal toptalent op het terrein van onderzoek aan te trekken en eigen onderzoekstalent te behouden. Daarmee kunnen zij toptalent in huis halen dat nodig is voor baanbrekend onderzoek, een stevige kennisbasis en innovaties.' Kamerstukken IIb, 2026, p13.

5 Een deel van de genodigden kon niet aanwezig zijn tijdens de workshop. Die personen hebben we 1-op-1 geïnterviewd. Meer over onze werkwijze staat in de bijlage.

1.1. Leeswijzer

In deze reflectie presenteren we de bevindingen in drie delen, parallel aan onze aanpak:

1. De reactie op de resultaten uit ons onderzoeksrapport. (hoofdstuk 2)
2. De betekenis van internationale mobiliteit voor onderzoeksgroepen. (hoofdstuk 3)
3. De aandachtspunten omtrent internationale mobiliteit. (hoofdstuk 4)

In hoofdstuk 5 gaan we kort in op hoe de belangrijkste bevindingen zich verhouden tot de huidige beleidscontext. We benadrukken nogmaals dat het om een verkenning gaat die niet per se representatief is voor de hele wetenschap. Hoofdstuk 6 bevat de geraadpleegde bronnen. De bijlage geeft meer informatie over de door ons gebruikte methode.

2. Reactie op rapport 'Honkvast, uit of homerun'

Om te peilen wat de deelnemers vinden van het rapport, hebben we de hoofdbevindingen eerst gepresenteerd. Behalve dat we deelnemers vroegen naar de herkenbaarheid van de resultaten, waren ze verder vrij om te reageren.

Tijdens en na de presentatie van het rapport blijken de deelnemers zeer geïnteresseerd: ze stellen veel vragen en delen suggesties. Ze lijken uit nieuwsgierigheid voorbij te gaan aan de vraag over herkenbaarheid en vragen zich vooral af of de carrièrefase, de netwerk grootte, de bredere maatschappelijke impact (zoals onderwijstaken), de nationaliteit en het geslacht en/of gender van onderzoekers een verschil zou kunnen maken voor de mobiliteitsprofielen van onderzoekers.⁶

Ook opperen deelnemers een aantal factoren die van invloed zouden kunnen zijn op internationale mobiliteit van onderzoekers. Een deel daarvan heeft betrekking op beleid. Zo kunnen strenge regels van immigratiediensten remmend werken, terwijl duidelijk taal- en loopbaanbeleid van instellingen of extra investeringen (bijvoorbeeld de sectorplannen) internationale mobiliteit zouden kunnen stimuleren. Een ander deel van de genoemde factoren gaat over de context: een open academische cultuur en hoge kwaliteit van onderzoek kunnen stimulerend zijn, terwijl een negatieve houding ten opzichte van (kennis)migranten en wetenschap internationale mobiliteit zou kunnen tegenwerken. Daarnaast worden andere internationale ervaringen, bijvoorbeeld eerder als student, als voorspeller van internationale mobiliteit genoemd. Een aantal van deze factoren komt later ook terug in de betekenis en aandachtspunten die deelnemers formuleren.

Tenslotte zien de deelnemers de workshop als een belangrijk onderdeel van het gesprek rondom internationale mobiliteit, waarbij de vraag is hoe dit gesprek ook gaande kan worden gehouden. Ze zijn nieuwsgierig naar het perspectief vanuit nationaal beleid en nationale politiek. Het ministerie van OCW wordt daarom specifiek genoemd als partij waarmee ze graag in gesprek zouden gaan.

Kortom, deelnemers vinden het belangrijk dat de internationale mobiliteit van onderzoekers onderzocht en besproken wordt. Ze zijn nieuwsgierig, willen hier nadrukkelijk meer van zien, en verbinden dit aan het maken van geïnformeerd beleid.

6 Sommige van deze aspecten zouden ook met bibliometrische gegevens kunnen worden benaderd, zoals de netwerk grootte. Andere aspecten zijn lastiger om met bibliometrische gegevens in kaart te brengen, bijvoorbeeld omdat die gegevens dan gekoppeld zouden moeten worden aan andere databases.

3. Betekenis van internationale mobiliteit voor onderzoeksgroepen

Na het gesprek over de hoofdbevindingen uit het rapport *Honkvast, uit of homerun* hebben we deelnemers gevraagd om na te denken over de betekenis en relevantie van internationale mobiliteit voor onderzoeksgroepen. Dat deden we met een gedachte-experiment: welke waardevolle aspecten van hun onderzoek zouden *in beeld komen* of juist *uit het oog raken* als we morgen de grenzen sluiten en alle internationaal mobiele onderzoekers direct moeten terugkeren naar hun thuisland? De antwoorden hebben we samengevat binnen drie onderwerpen. Daarbij valt op dat deelnemers internationale mobiliteit vanuit onderzoeksgroepen overwegend als waardevol ervaren.

3.1. Meer internationale samenwerking en netwerken

Deelnemers denken bij internationale mobiliteit vaak aan internationale samenwerking en de netwerken van onderzoekers.⁷ Daar zien ze kansen bij. Zo komen er meer fondsen in beeld, waaronder buitenlandse beurzen of specifiek voor internationale samenwerking en uitwisseling bedoelde financiële instrumenten. Ook vinden onderzoekers met vergelijkbare interesses en expertises elkaar sneller, waardoor ze meer vooruitkomen in hun onderzoeksgebieden. Bovendien kunnen ze via samenwerkingen beter gebruikmaken van nieuwe of specialistische faciliteiten. Internationale mobiliteit zorgt zo dus voor het beter benutten van middelen en kennis.

Samenwerkingen die ontstaan door mobiliteit lijken ook te raken aan internationale solidariteit. Deelnemers denken dat het delen van kennis en talent, ook discipline-overstijgend, kan bijdragen aan het oplossen van dringende, complexe problemen die zich niet aan landsgrenzen houden, zoals klimaatverandering of voedselveiligheid. Zo zegt een deelnemer: 'We kunnen globale uitdagingen simpelweg niet oplossen zonder een globale aanpak.'

Als onderdeel van zulke internationale samenwerking draagt internationale mobiliteit volgens deelnemers bij aan een cultuur van teamwetenschap – wetenschap doe je niet alleen – en versterkt het de banden met andere instellingen, bijvoorbeeld in het Mondiale Zuiden.

3.2. Betere kwaliteit en impact van onderzoek(ers)

Deelnemers geven aan dat mobiele onderzoekers meer nieuwe en andere ervaringen opdoen dan niet-mobiele onderzoekers. Die ervaringen dragen niet alleen bij aan het ontwikkelen van onderzoeks- en onderwijsvaardigheden. Ze zorgen ook voor sociale vaardigheden, zoals het omgaan met verschillende karakters, perspectieven en culturen. Dit soort kwaliteiten komen goed van pas in hun verdere carrière, óók als ze stoppen als onderzoeker en bijvoorbeeld verder werken als onderzoeksbegeleider of ondersteuner. Internationale mobiliteit zorgt er dus voor dat talentvolle onderzoekers zich verder kunnen ontplooiën.

7 Het is niet verassend dat deelnemers deze koppeling maken: uit literatuur blijkt dat internationaal mobiele onderzoekers meer samenwerken en grotere, meer internationale netwerken hebben. Voor meer informatie, zie Rathenau Instituut, 2025a, p16.

Internationale mobiliteit is ook een manier om talent aan te trekken en zo onderzoek te verbeteren. Deelnemers definiëren dat talent vaak ruimer dan conventionele wetenschappelijke excellentie: ze spreken ook over onderwijskwaliteit en leiderschap.⁸ Ze redeneren dat divers talent het scala van invalshoeken vergroot waarmee complexe vraagstukken beter en sneller beantwoord kunnen worden. Dit komt ook het werkplezier van onderzoekers ten goede. Zo zegt een deelnemer: 'Ik vind het tof om met internationale groepen te werken [...] en te zien hoe dit terugkomt in het eindresultaat, in iets leuks dat we samen doen.'

3.3. Toegenomen politisering van onderzoek(ers)

De deelnemers zijn zich ook bewust van geopolitieke verschuivingen en de daarmee gepaard gaande aandacht voor kennisveiligheid. Daarnaast maken ze zich zorgen over luidere negatieve sentimenten ten opzichte van migratie en wetenschappelijke kennis in de maatschappij en politiek. Onderzoek, en specifiek internationale mobiliteit, wordt door deelnemers ervaren als een sterker gepolitiseerd onderwerp dan voorheen.

Deelnemers ervaren praktische consequenties door de focus op veiligheid. De huidige screening van (binnenkomende) onderzoekers bemoeilijkt hun werving. Landen waar de academische vrijheid meer onder druk staat, worden nu vermeden tijdens dienstreizen.

Daarnaast zien deelnemers dat de politisering op gespannen voet staat met het beeld van wetenschap als vrije uitwisseling van ideeën en vehikel voor diplomatie. Deelnemers beschouwen deze vrijheid en verbondenheid als een groot goed, waaraan de wetenschap veel te danken heeft. Nu deze waarden onder druk komen te staan, zijn instellingen actiever bezig met een eigen strategie rondom internationale betrekkingen. Zij zien immers dat banden makkelijker te verbreken zijn, dan (weer) opgebouwd.

8 Dat is in lijn met de kerndomeinen van Erkennen en Waarderen. NWO, 2019, p4.

4. Aandachtspunten omtrent internationale mobiliteit voor onderzoeksgroepen

We hebben deelnemers ook gevraagd naar aandachtspunten die zij zien als het gaat om internationale mobiliteit. Welke kansen voor en door internationale mobiliteit komen zij tegen in hun werk? Hoe kunnen we die benutten en wie is daarbij betrokken? Ervaren zij risico's voor en door internationale mobiliteit? Hoe kunnen we die risico's adresseren en wie speelt daarbij een rol?

In de antwoorden van deelnemers op deze vragen zijn risico's en kansen niet altijd van elkaar te onderscheiden: een risico door internationale mobiliteit kan in het aanpakken ervan juist een kans worden. We hebben de antwoorden daarom niet opgedeeld in kansen en risico's, maar gebundeld in een aantal aandachtspunten.

4.1. Praktische (on)zekerheden bij internationale onderzoekscarrière

Een onderzoekscarrière is vaak een onzekere carrière.⁹ Dat geldt des te meer voor internationaal mobiele wetenschappers: zij lopen tegen specifieke praktische onzekerheden aan. Deelnemers noemen bijvoorbeeld visums, huisvesting, of administratieve handelingen. Het hierin ondersteunen van onderzoekers zien ze als een belangrijke taak die instellingen veelal op zich (kunnen) nemen. Deelnemers noemen daarbij ook verwachtingsmanagement: je kunt niet alle onzekerheden weghalen, maar wel zorgen dat onderzoekers weten waar ze aan beginnen.

Als onderzoekers zich voor langere termijn willen vestigen, krijgen praktische onzekerheden een existentiële dimensie en ligt hun aanpak vaker buiten het bereik van instellingen. Ze komen bijvoorbeeld veelal een taalbarrière tegen. En hoewel baanzekerheid voor veel onderzoekers een issue is, zijn contracten van mobiele onderzoekers verbonden met de duur van hun verblijfsvergunning. Die onzekerheid heeft weer grote invloed op de sociale context van een onderzoeker. Deelnemers stellen bijvoorbeeld vragen als: 'Komt er een partner mee?', 'Kun je een gezin stichten?', of 'Kun je (samen) een huis vinden en kopen?'

Deelnemers merken hierbij op dat het voor beleidsmakers belangrijk is om op te letten in hoeverre maatregelen de barrières verplaatsen in plaats van wegnemen. Een voorbeeld dat wordt aangehaald is een extra visum of nieuw type verblijfsvergunning voor onderzoekers. Dat zou mooi zijn, maar lost existentiële onzekerheid niet structureel op. De vraag blijft nog steeds bestaan hoe Nederland een onderzoeker waardeert die via zo'n weg komt en zich vervolgens permanent zou willen vestigen.

4.2. Vernieuwing in onderzoeksmethoden en -cultuur

Deelnemers geven aan dat de beweging naar *open science*, online samenwerkingsmogelijkheden en het programma Erkennen en Waarderen de internationale mobiliteit en internationale samenwerking bevorderen.

Toch krijgt deze koers regelmatig met scepsis te maken. Erkennen en waarderen zou het bemoeilijken om een wetenschappelijke carrière te hebben die aan internationale

normen en verwachtingen voldoet.^{10,11,12} Dat is opmerkelijk, want deelnemers geven aan dat internationale kennispartners juist veel belangstelling hebben voor de Nederlandse implementatie van Erkennen en Waarderen.

Om de scepsis tegen te gaan, vinden deelnemers het van belang om onderzoek dat tot stand komt met internationale mobiliteit zichtbaarder te maken. Ze opperen ongewonere onderzoeksbenaderingen – zoals transdisciplinair onderzoek of burgerwetenschappelijk onderzoek of onderzoek met meerdere stakeholders – om die zichtbaarheid te vergroten onder mensen die doorgaans niet betrokken zijn bij onderzoek. Veel deelnemers vinden het belangrijk om de koers van Erkennen en Waarderen door te zetten. Ze denken dat het helpt om participatieve samenwerkingsvormen aan te gaan en die in aanmerking te laten komen voor financiering.

Tegelijkertijd verbindt een deel van de deelnemers internationale mobiliteit aan ambities die passen bij klassieke wetenschappelijke excellentie. Zij beschouwen inkomende onderzoekers als een groep die welwillender staat tegenover werkdruk en competitie dan niet-mobiele Nederlandse onderzoekers. Ze vinden deze aspecten onmisbaar voor goed onderzoek. Ze zien ambitieuze kennismigranten daarom als een belangrijke aanvulling binnen het Nederlandse onderzoekslandschap.

Hogescholen

Deelnemers zien voor hogescholen andere aandachtspunten omtrent internationale mobiliteit. Hogescholen zijn goed ingebed in de regio en de daar gevestigde organisaties en bedrijven. Gevarieerde samenwerkingsvormen met een diversiteit aan projectpartners zijn daarom vaak gangbaarder in praktijkgericht onderzoek, terwijl internationale mobiliteit juist minder gangbaar is. Dat laatste vinden deelnemers jammer, want hoewel regionale opgaves een eigen culturele en politieke context hebben, zijn ze zelden helemaal uniek. Denk aan toerismeproblematiek in Amsterdam. Diezelfde problemen spelen ook in andere grote (hoofd)steden, waardoor het heel vruchtbaar kan zijn om kennis en ervaring uit te wisselen. Kortdurende mobiliteit is volgens de deelnemers bij uitstek geschikt voor kennisuitwisseling en dat is iets waar hogescholen zich meer op mogen focussen.

4.3. Diversiteit en inclusie op de werkvloer

Deelnemers maken zich duidelijk zorgen over vormen van discriminatie die internationaal mobiele onderzoekers in het bijzonder kunnen raken. Het is aannemelijk dat die zorgen te maken hebben met bestaande stereotypes en sociale ongelijkheid rondom gender, geslacht, huidskleur, etniciteit, nationaliteit en sociaal-culturele

10 Rathenau Instituut, 2025a, p9.

11 Kamerstukken IIc, 2026.

12 Uit de Cultuurbarometer Erkennen en Waarderen blijkt dat een derde (32%) van de responderende onderzoekers zich zorgen maakt dat overstappen naar een instelling buiten Nederland belemmerd wordt door hun gekozen profiel binnen het programma Erkennen en Waarderen. Berenschot, 2026, p36-37, 47.

achtergrond in de onderzoekswereld.^{13,14,15,16,17} Mobiele, inkomende onderzoekers zijn hiervoor mogelijk kwetsbaarder:¹⁸ zij behoren bijvoorbeeld waarschijnlijk vaker tot een etnische minderheid dan niet-mobiele Nederlandse onderzoekers, waardoor zij sneller te maken kunnen krijgen met discriminatie op basis van etniciteit. Vrouwelijke mobiele onderzoekers kunnen daarbovenop te maken krijgen met seksisme.¹⁹

Deelnemers suggereren verschillende praktische manieren om discriminatie aan te pakken. Ze noemen bijvoorbeeld het geven van verplichte en terugkerende trainingen over het herkennen en aanpakken van op vooroordelen gebaseerd gedrag. Dit bewustzijn vinden ze extra belangrijk bij sollicitatieprocedures en moet daarom verankerd zijn in het aannamebeleid van instellingen. Daarnaast denken deelnemers dat regelmatige incheckmomenten met werknemers over hun behoeften, en exitinterviews kunnen bijdragen aan een inclusievere werkcultuur.

Vanwege sociale ongelijkheid vinden deelnemers het ook belangrijk om extra aandachtig om te gaan met bestaande instrumenten en infrastructuur voor internationale mobiliteit, zoals uitwisselingsprogramma's. Zo geven ze aan dat voor groepen met minder middelen en meer sociale ongelijkheid, zoals onderzoekers die eerstegeneratiestudenten waren of vrouwen, kortdurende mobiliteit vaak aantrekkelijker is dan langdurende mobiliteit. Inzetten op korte uitwisselingen kan er daarom voor zorgen dat meer mensen de vruchten kunnen plukken van internationale ervaringen en dat daarmee het kennispotentieel beter benut wordt.

4.4. Financiering en internationale mobiliteit

Niet alleen grote onderzoeksfinanciers verstrekken beurzen voor internationale mobiliteit, ook instellingen werken met beurzen om internationale onderzoekers aan te trekken. Daarbij valt het deelnemers op dat aanvragers vaak dezelfde zijn. 'Het wordt een pot voor de enkelingen die ervan op de hoogte zijn, in plaats van geld voor velen.'

-
- 13 Nederlands onderzoek laat bijvoorbeeld zien dat een stereotype onderzoeker een 'verstrooide man' is (Strick, et al., 2024). Dit genderstereotype kan zeer hardnekkig zijn. In de Verenigde Staten neemt dit stereotype sinds 1965 (tot 2016) wel langzaam af, maar het is er nog steeds en wordt sterker hoe ouder een kind wordt (Miller, et al., 2018). En hoewel er weinig Nederlands onderzoek is gedaan naar verdere kenmerken van dit stereotype, laat ander onderzoek zien dat witheid wordt geassocieerd met warmte en competentie, terwijl zwarte, vrouwelijke onderzoekers als veel minder warm en competent worden gezien (Eom, et al., 2025).
 - 14 Onderzoekers van een etnische minderheid (Marokkaans, Turks, Surinaams en Caribisch-Nederlands) in Nederland starten na hun PhD minder vaak met publiceren dan onderzoekers van de etnische meerderheid. Diezelfde groep onderzoekers stopt doorgaans ook eerder met publiceren. Dat laatste geldt ook voor vrouwelijke onderzoekers in vergelijking met mannelijke onderzoekers (Mulders, et al., 2024).
 - 15 In Nederland ervaart ongeveer een derde (34%) van de onderzoekers werkzaam aan universiteiten en universitaire medische centra en met een migratieachtergrond de sociaal-culturele achtergrond als belemmering voor het realiseren van hun ambities. Dat is veel vaker dan onderzoekers zonder migratieachtergrond (4%). Dit patroon is ook terug te zien bij hogescholen. Daarnaast geven vrouwelijke onderzoekers veel vaker dan mannelijke onderzoekers aan dat ze geslacht als belemmerend ervaren voor het realiseren van hun ambities (Rathenau Instituut, 2022, p91-93).
 - 16 Genderongelijkheid neemt toe verder in de wetenschappelijke carrière (Rathenau Instituut, 2025b).
 - 17 Onderzoek van de Nederlandse arbeidsinspectie laat zien dat veel onderzoekers werkzaam aan universiteiten bij zichzelf (34%) of collega's (46%) discriminatie meemaken. Discriminatie op basis van ras/huidkleur, nationaliteit en geslacht worden daarbij het vaakst genoemd. Daarnaast maken vrouwen vaker ongewenst gedrag mee. (Nederlandse Arbeidsinspectie, 2022, p39-40.)
 - 18 Er is bestaat weinig onderzoek naar de effecten van sociale ongelijkheden bij inkomende, internationaal mobiele onderzoekers. Een casestudie in Duitsland wijst er wel op dat (vrouwelijke) mobiele wetenschappers last hebben van sociale ongelijkheid in hun carrièreprogressie (Shinozaki, 2017).
 - 19 Shinozaki, 2017.

Ze vinden het daarom belangrijk om dit soort fondsen breed onder de aandacht te blijven brengen. Ook het aanbieden van trainingen waarin minder ervaren onderzoekers kunnen leren hoe je fondsen aanvraagt, wordt geopperd.

Opvallend is dat een deelnemer aangeeft dat dergelijke beurzen voor inkomende mobiliteit buiten de Randstad lang niet altijd benut worden, ondanks de nabijheid tot buurlanden. Inkomende onderzoekers kijken dus vooral naar de Randstad voor hun carrière mogelijkheden. De deelnemer oppert daarom dat instellingen buiten de Randstad zich actiever internationaal kunnen profileren. Daarnaast zouden die instellingen ook in samenwerking met instellingen in de Randstad gebruik kunnen maken van zulke beurzen, iets wat aldus deelnemers in een klein land als Nederland goed mogelijk zou moeten zijn.

Hogescholen

Hogescholen staan wat betreft het benutten van fondsen voor extra uitdagingen. Zoals eerder genoemd kan internationale mobiliteit hun regionale onderzoek verrijken. Een deelnemer geeft aan dat dit lastig te financieren is: hogescholen komen vaak niet in aanmerking voor (internationale) beurzen, omdat hun onderzoek en onderzoekers niet altijd als zodanig erkend worden.^{20,21} Daardoor vallen hogescholen tussen wal en schip: praktijkgericht onderzoek zou kunnen profiteren van internationale mobiliteit, maar komt moeilijker in aanmerking om internationale mobiliteit te stimuleren. Om deze situatie te veranderen, zou het beleid en de praktijk van onderzoeksfinanciers moeten veranderen.

20 Onderzoeksfinanciers mogen volgens Europese regelingen geen staatssteun verlenen. In deze context betekent dat dat een subsidie-ontvanger een 'organisatie voor onderzoek en kennisverspreiding' moet zijn, dus dat die onderzoek als *hoofddoel* moet hebben. Het lijkt erop dat hierover bij verschillende stakeholders verschillende interpretaties bestaan, waardoor hogescholen niet vanzelfsprekend in aanmerking komen voor beurzen. Zo oordeelde het Hof van Justitie van de Europese Unie dat onderzoek daarvoor boven andere activiteiten moet staan. Expertisecentrum Europees Recht, 2022.

21 Onderzoekers aan hogescholen komen doorgaans niet in aanmerking voor beurzen uit Marie Skłodowska-Curie Actions, aangezien deze hoofdzakelijk gericht zijn op PhD-studenten en postdocs. Marie Skłodowska-Curie Actions, 2025.

5. Houd het gesprek gaande

De deelnemers beschouwen internationale mobiliteit overwegend als iets positiefs voor onderzoeksgroepen, als iets dat bij het doen van onderzoek hoort. Ze leggen ter onderbouwing van deze opvatting doorgaans de nadruk op *samenwerking*: (internationaal) diverse teams produceren kennis van hoge kwaliteit en met brede impact. Die nadruk op samenwerking is opvallend, want in (inter)nationaal beleid ligt vaker de nadruk op het houden en aantrekken van talentvolle onderzoekers om zo de kwaliteit van onderzoek op peil te houden.²²

In het geval van de nadruk op samenwerking is de aanname dat kennis vooral wordt gemaakt en opgeslagen in netwerken van onderzoekers. In het geval van de nadruk op het houden en aantrekken van talentvolle onderzoekers wordt kennis vooral gezien als iets dat besloten ligt in individuele onderzoekers. Het lijkt er dus op dat vanuit onderzoeksgroepen en vanuit (inter)nationaal beleid op verschillende manieren gedacht wordt over de relatie tussen kennispotentieel en internationale mobiliteit.

Die verschillende denkwijzen hebben mogelijk te maken met verschillende belangen. Nederland en de EU verbinden onderzoek aan het versterken van hun economische positie in een veranderende wereld.^{23,24,25} In dat kader worden individuele onderzoekers inderdaad de (strategisch) te vergaren eenheden van kennis en vaardigheden. Onderzoeksgroepen hebben daarentegen relatief meer belang bij open netwerken: zonder kun je niet van elkaar leren en wordt het dus moeilijker om kennis te produceren.²⁶

De bovengenoemde verschillen hoeven niet altijd tot problemen te leiden. Zowel deelnemers als het kabinet zien bij veel aandachtspunten vooral een taak voor instellingen zelf, zoals bij praktische (on)zekerheid, onderzoeksmethoden en -cultuur, en diversiteit en inclusie.²⁷ In deze gevallen denken verschillende stakeholders dus vergelijkbaar over de rolverdeling en ligt die rol bij één stakeholder: hun verschillende denkwijzen hoeven hier niet te botsen.

Het wordt lastiger als het gaat om financiering. Deelnemers signaleren dat instellingen en onderzoeksgroepen zich wel meer kunnen focussen op het faciliteren van (kortdurende) mobiliteit of vernieuwende samenwerkingsvormen, maar daarvoor dan

22 Zo wil het kabinet hogescholen en universiteiten in staat stellen om internationaal toptalent aan te trekken en te behouden om de kwaliteit van onderzoek ('baanbrekend onderzoek, een stevige kennisbasis en innovaties') te waarborgen en bij te dragen de maatschappelijke opgaven en welvaart van Nederland. Kamerstukken IIb, 2026, p13.

23 Kamerstukken IIb, 2026, p1.

24 Europese Commissie.

25 Er vallen verschillende (soms botsende) perspectieven te onderscheiden als het gaat om geopolitiek in wetenschapsbeleid. Deze denkwijze en belangen passen bij het perspectief *concurrentievermogen*, waarin onderzoek en onderzoekers worden gemobiliseerd voor economische kracht van een land of groep landen. Daarnaast past ook *strategische autonomie*, waarbij door overheden gestuurd wordt op bepaald onderzoek en bepaalde onderzoekers om de positie van een land of groep landen te waarborgen in een veranderende wereld. Rathenau Instituut, 2026, p12-14, 16-17.

26 Dit past weer meer bij het perspectief *academische vrijheid*, waarbij wetenschappers hun onderzoek zelf kunnen invullen, inclusief de internationale samenwerkingen die zij daarvoor nodig achten. Rathenau Instituut, 2026, p17-18.

27 Kamerstukken IIb, 2026, p13.

afhankelijk zijn van financiering en daaraan gerelateerde Europese en nationale wet- en regelgeving. Het kabinet investeert inderdaad in instellingen en ziet het aantrekken en behouden van onderzoekstalent verder als een taak voor instellingen zelf.²⁸ De door deelnemers gesignaleerde spanning rondom regelgeving blijft hiermee vooralsnog onbeantwoord. Bij dit aandachtspunt zijn dus meerdere stakeholders betrokken en is de rolverdeling nog niet helemaal duidelijk. Daardoor kunnen de verschillende denkwijzen op gespannen voet komen te staan.

Concreet zou die spanning zich kunnen uiten in wat onderzoekstalent betekent als vergroter van het kennispotentieel. Vanuit de denkwijze waarin *individuen* kennisdrager zijn, groeit het kennispotentieel door zoveel mogelijk talentvolle onderzoekers naar Nederland (of Europa) te halen en hier te houden. Vanuit de denkwijze waarin *netwerken* kennisdrager zijn, groeit het kennispotentieel echter ook met onconventionele samenwerkingsvormen, met korte uitwisselingen of zelfs in zekere mate als onderzoekers weggaan. In al deze gevallen breidt het netwerk uit en neemt het aanspreekbare onderzoekstalent toe. Afhankelijk van de denkwijze, heeft 'aan te trekken onderzoekstalent' dus een andere betekenis. Stakeholders kunnen daardoor verschillende ideeën hebben over hoe instellingen van de door het kabinet toegezegde investeringen praktisch gebruik zouden moeten maken en dus over de daarvoor meest wenselijke wet- en regelgeving.

Als er verschillende ideeën zijn, is het van groot belang dat onderzoekers, instellingen, onderzoeksfinanciers en overheden het gesprek aan blijven gaan. Op die manier kunnen ze vanuit hun verschillende denkwijzen nagaan wat als onderzoek en wie als onderzoeker telt en er dus achter komen met welke productieve stappen hun verschillende perspectieven elkaar kunnen ontmoeten.

28 Kamerstukken IIb, 2026, p13.

6. Literatuurlijst

Berenschot (18 mei 2026). *Erkennen & Waarderen cultuurbarometer: Rapportage tweede meting*. Geraadpleegd op 8 juni 2026 van <https://www.universiteitenvannederland.nl/files/publications/Berenschot%20Rapport%20Cultuurbarometer%20EW%20tweede%20meting%2020260518%20%281%29.pdf>.

Eom, D., et al. (2025). *Race and gender biases persist in public perceptions of scientists' credibility*. Scientific Reports. <https://doi.org/10.1038/s41598-025-87321-z>.

Europese Commissie. *European Research Area (ERA) Act*. Geraadpleegd op 2 juni 2026 van https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/support-policy-making/shaping-eu-research-and-innovation-policy/european-research-area-era-act_en.

Expertisecentrum Europees Recht (2022). *Signaleringsfiche C-164/21 (Baltijas Starptautiska Akadēmija SIA) en C-318/21 (Stockholm School of Economics in Riga SIA)*. Geraadpleegd op 4 juni 2026 van <https://ecer.minbuza.nl/-/signaleringsfiche-c-164/21-baltijas-starptautiska-akademija-sia-en-c-318/21-stockholm-school-of-economics-in-riga-sia->.

Kamerstukken IIa. 2026D04554. (30 januari 2026). Tweedekamer.nl. Geraadpleegd op 2 juni 2026 van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2026D04554&did=2026D04554>.

Kamerstukken IIb. 36800-VIII-148. (24 april 2026). Tweedekamer.nl. Geraadpleegd op 2 juni 2026 van <https://open.overheid.nl/details/ac4363cf-f656-4648-859e-75c76142ab78>.

Kamerstukken IIc. 31288-1239. (16 april 2026). Tweedekamer.nl. Geraadpleegd op 2 juni 2026 van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2026Z08045&did=2026D18104>.

NWO. (2019). *Position Paper 'Ruimte voor ieders talent'*. NWO.nl. Geraadpleegd op 2 juni 2026 van <https://www.nwo.nl/position-paper-ruimte-voor-ieders-talent>.

Marie Skłodowska-Curie Actions (14 oktober 2025). *About MSCA*. Geraadpleegd op 27 mei 2026 van <https://marie-sklodowska-curie-actions.ec.europa.eu/about-msca>.

Miller, D.I., et al. (2018). *The Development of Children's Gender-Science Stereotypes: A Meta-analysis of 5 Decades of U.S. Draw-A-Scientist Studies*. Child Development. <https://doi.org/10.1111/cdev.13039>.

Mulders, A.M., Hofstra, B., & Tolsma, J. (2024). *A matter of time? Gender and ethnic inequality in the academic publishing careers of Dutch Ph.D.s*. Quantitative Science Studies. https://doi.org/10.1162/qss_a_00306.

Nederlandse Arbeidsinspectie (2024). *Psychosociale arbeidsbelasting universiteiten*. Geraadpleegd op 9 juni 2026 van <https://www.nlarbeidsinspectie.nl/documenten/2024/05/14/arbo-in-bedrijf-special-psychosociale-arbeidsbelasting-universiteiten>.

Rathenau Instituut (2022). *Drijfveren van onderzoekers en docenten 2022*. (auteurs: Koens, L., Vogelesang, S., & Vennekens, A.). Geraadpleegd op 9 juni 2026 van <https://www.rathenau.nl/nl/werking-van-het-wetenschapssysteem/wetenschap-onder-druk/drijfveren-van-onderzoekers-en-docenten-2022>.

Rathenau Instituut (2024). *Een onzekere start: Startende onderzoekers over hun belemmeringen*. (auteurs: Koens, L., Hessels, L., Vogelesang, S., & Vennekens, A.). Geraadpleegd op 11 juni 2026 van <https://www.rathenau.nl/nl/werking-van-het-wetenschapssysteem/wetenschap-onder-druk/een-onzekere-start>.

Rathenau Instituut (2025a). *Honkvast uit of homerun*. (auteurs: Koens, L., Tenhagen, Y., & Vennekens, A.). Geraadpleegd op 2 juni 2026 van <https://www.rathenau.nl/nl/werking-van-het-wetenschapssysteem/wetenschap-nederland/honkvast-uit-homerun>.

Rathenau Instituut (2025b). *Het aandeel vrouwelijk universitair personeel naar functiecategorie*. Geraadpleegd op 3 juni 2026 van <https://www.rathenau.nl/nl/wetenschap-cijfers/wetenschappers/vrouwen-de-wetenschap/het-aandeel-vrouwelijk-universitair-personeel-naar-functiecategorie>.

Rathenau Instituut (2026). *Geopolitiek in wetenschapsbeleid*. (auteurs: Baar, E., Eveleens, C., Baarslag, V., & Deuten, J.). Geraadpleegd op 3 juni van <https://www.rathenau.nl/nl/kennis-en-innovatie-voor-transities/opgavegericht-kennis-en-innovatiebeleid/geopolitiek-wetenschapsbeleid>.

Shinozaki, K. (2017). Gender and citizenship in academic career progression: an intersectional, meso-scale analysis in German higher education institutions. *Journal of Ethnic and Migration studies*. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1300309>.

Strick, M., & Dekker, L. (2024). *Transforming stereotypes: how meeting male and female professors changes children's gender bias and 'mad professor' perceptions*. *International Journal of Science Education*. <https://doi.org/10.1080/09500693.2024.2420353>.

Bijlage: methode workshop en interviews

Aan de basis van deze reflectie liggen interviews en een workshop die we in april 2026 hielden. De aard van deze workshop en interviews was interactief en vooral *verkennend*: we hebben een aantal vragen open aan deelnemers voorgelegd, om hen te prikkelen hun observaties en invalshoeken met ons te delen.

Om deelnemers te werven, hebben we een aanmeldpagina op de website van het Rathenau Instituut gemaakt. Hierop hebben we onder andere het doel van de workshop uitgelegd, namelijk het breed belichten van (de impact van) internationale mobiliteit vanuit de praktijk. Ook hebben we de doelgroep gespecificeerd: onderzoekers en beleidsmedewerkers werkzaam aan onderzoeksinstituten.

De aanmeldpagina hebben we bij potentiële deelnemers onder de aandacht gebracht via de socialemediakanalen van het Rathenau Instituut en bij organisaties uit het veld, zoals de Jonge Akademie en hun lokale varianten. Om een indruk te krijgen van de samenstelling van de deelnemers, hebben we in het aanmeldformulier gevraagd naar hun functie, instelling, onderzoeksgebied en mobiliteitsverleden.

Uiteindelijk meldden 11 mensen zich aan, waarvan er 7 naar de workshop kwamen. Van de 4 aanmelders die niet meer konden of niet kwamen opdagen, hebben we bij 2 alsnog een interview afgenomen. Van de 9 mensen die we in totaal hebben gesproken, waren er 3 onderzoeker en 6 beleidsmedewerker aan een kennisinstelling. Van de 9 deelnemers hadden er 7 zelf ervaring met internationale mobiliteit. We hebben mensen gesproken met een achtergrond in de natuurwetenschappen, techniek, medische wetenschappen en sociale wetenschappen. We hadden geen aanmeldingen vanuit de landbouw- of geesteswetenschappen. Alle deelnemers hebben voorafgaand aan hun deelname een consentformulier getekend, waarmee zij instemden met hun vrijwillige deelname, dat inzichten uit de workshop geanonimiseerd gebruikt konden worden in deze reflectie en dat het Rathenau Instituut hun persoonsgegevens twee jaar bewaart in een veilige omgeving.

Workshop

De twee uur durende, Engelstalige workshop op het Rathenau Instituut bestond uit drie delen. In het eerste deel hebben we het rapport *Honkvast, uit of homerun* gepresenteerd. We hebben de aanleiding van het rapport, de methode van de bibliometrische analyse, en de belangrijkste resultaten toegelicht. Vervolgens hebben we deelnemers naar hun reactie gevraagd. We hebben daarbij vragen gesteld als: 'Welke resultaten herken je in jouw praktijk?' of 'Welke resultaten verrassen je?' Daarnaast was er ruimte voor deelnemers om zelf te reageren met vragen of suggesties.

In het tweede, interactieve deel van de workshop hebben we samen met deelnemers in kaart gebracht welke betekenis internationale mobiliteit voor onderzoeksgroepen heeft. Na een gedachte-experiment ('Welke waardevolle aspecten van onderzoek zouden *in beeld komen* of juist *uit het oog raken* als we morgen de grenzen sluiten en alle

internationaal mobiele onderzoekers direct moeten terugkeren naar hun thuisland?') werd deelnemers gevraagd om individueel op kaartjes te schrijven hoe internationale mobiliteit relevant is voor onderzoeken. Om een beeld te krijgen van de belangrijkste onderwerpen, hebben we de antwoorden geclusterd: deelnemers deelden hun antwoorden plenair en plaatsten ze bij vergelijkbare antwoorden op een magneetmuur.

In het laatste en wederom interactieve deel van de workshop hebben we deelnemers gevraagd welke aandachtspunten (in termen van kansen en risico's) zij omtrent internationale mobiliteit praktisch tegenkomen. Daartoe hebben we ze gevraagd om eerst individueel na te denken over kansen en risico's. Vervolgens hebben ze deze in kleine groepen van twee à drie personen aan de hand van een invulformulier verder uitgewerkt met praktische manieren om de kansen te maximaliseren en de risico's te minimaliseren en om relevante actoren te identificeren. Tot slot hebben we de formulieren plenair besproken.

Interviews

De interviews volgden grofweg dezelfde structuur als de workshop. Wel hebben interviews een andere aard dan workshops. Daarom hebben we in de interviews de presentatie van het rapport ingekort en de interactieve delen van de workshop vertaald naar vragen.

Transcriptie en codering

Opnames van de interviews en de workshop hebben we getranscribeerd met de transcriptiesoftware van ATLAS.ti (versie 25). Vervolgens hebben we in deze transcripten en in de notities de belangrijkste besproken onderwerpen geïdentificeerd en samengevat aan de hand van codes (tabel 1).

Tabel 1 Gebruikte codes ATLAS.ti

Deel workshop/interview	Code
1. Reactie rapport <i>Honkvast, uit of homerun</i>	Analyse: potentieel beïnvloedende factor Analyse: vraag Analyse: suggestie Gesprek rondom internationale mobiliteit Reflectie op resultaten
2. Betekenis internationale mobiliteit	Internationale samenwerking en netwerken Kwaliteit en impact van onderzoek(ers) Politisering van onderzoek(ers)
3. Aandachtspunten omtrent internationale mobiliteit	Praktische (on)zekerheden Onderzoeksmethoden en -cultuur Diversiteit & inclusie Financiering

Bron: Rathenau Instituut

Auteurs

Yasha Tenhagen & Alexandra Vennekens

Illustratie omslag

Laura Marienus/Rathenau Instituut

Bijvoorbeeld te citeren als:

Rathenau Instituut (2026). *Het veld over 'Honkvast, uit of homerun. Reflectie op de workshop en de interviews over internationale mobiliteit van onderzoekers.* (auteurs: Tenhagen, Y., & Vennekens, A.)

© Rathenau Instituut 2026

Verveelvoudigen en/of openbaarmaking van (delen van) dit werk voor creatieve, persoonlijke of educatieve doeleinden is toegestaan, mits kopieën niet gemaakt of gebruikt worden voor commerciële doeleinden en onder voorwaarde dat de kopieën de volledige bovenstaande referentie bevatten. In alle andere gevallen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

Open access

Het Rathenau Instituut heeft een openaccessbeleid. Rapporten, achtergrondstudies, wetenschappelijke artikelen, software worden vrij beschikbaar gepubliceerd. Onderzoeksgegevens komen beschikbaar met inachtneming van wettelijke bepalingen en ethische normen voor onderzoek over rechten van derden, privacy, en auteursrecht.

Contactgegevens

Anna van Saksenlaan 51

Postbus 95366

2509 CJ Den Haag

070-342 15 42

info@rathenau.nl

www.rathenau.nl

Het Rathenau Instituut stimuleert de publieke en politieke meningsvorming over de maatschappelijke aspecten van wetenschap en technologie. We doen onderzoek en organiseren het debat over wetenschap, innovatie en nieuwe technologieën.